

לפרשת משפטים – תשע"ז

שבת שקלים - נעשה ונשמע

הרב גור גלון

לקראת סוף פרשת משפטים מתארת התורה את מעמד כריתת הברית של ישראל עם התורה. מעמד זה שהיה ביום ה' בסיוון, יום לפני מתן התורה, יום לפני המעמד העליון בו הכריזו ישראל "כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע" (רש"י כד, ד).

ניתן להבין שמעמד זה מופיע בסוף פרשת משפטים ולא במקומו הכרונולוגי, לפני מתן התורה, כיוון שרצתה התורה שאחר כל המשפטים וההלכות המרובות שמופיעות בפרשת משפטים יזכרו ישראל שביסוד כל עשייתם את המצוות נמצאת הברית שנכרתה בינם ובין הקב"ה ושכל הפרטים ופרטי הפרטים, היורדים לסבך החיים הכלכליים והחברתיים, יסודם בדבר ה'.

חז"ל נתנו מקום גדול לאמירתם של ישראל "נעשה ונשמע". וכך כותבת הגמרא (שבת פח.): "דרש רבי סימאי, בשעה שהקדימו ישראל 'נעשה' ל'נשמע', באו שישים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל וקשרו לו שני כתרים, אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע'... אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל 'נעשה ונשמע', יצתה בת קול ואמרה "מי גילה רז זה לבני שמלאכי השרת משתמשים בו, דכתיב 'ברכו ה' מלאכיו עושי דברו לשמוע בקול דברו', ברישא 'עושי', והדר 'לשמע'."

וצריך להבין מה הגדולה שבהקדמת 'נעשה' ל'נשמע', שהרי נראה מדברי חז"ל שצריך החידוש בדברי ישראל איננו בעצם המוכנות לשמוע ולעשות, אלא בהקדמה של העשייה לשמיעה..? בנוסף רואים בדברי חז"ל ש'נעשה ונשמע' אינם הוראות חלוקות, שהרי אותו המלאך מרכיב שני כתרים (אחד כנגד ה'נעשה' והשני כנגד ה'נשמע') וידוע שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות. כלומר, חז"ל מלמדים אותנו שה'נעשה ונשמע' אינם שני דברים אלא דבר אחד. ונראה מדוע הדברים מאוחדים וכן כיצד ייתכן לעשות את רצון ה' בטרם נשמע אותו? לביאור הדברים נביא את דברי הגר"א באדרתו (אדרת אליהו, ואתחנן ה, כד), שם מקשה הגר"א שלכאורה הדברים שכתובים בפרשת ואתחנן סותרים את הדברים בפרשתנו. שבפרשת ואתחנן כתוב "קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלוקינו ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלוקינו אליך ושמענו ועשינו", "דהיינו קודם שמיעה ואחר כך עשייה, ואילו בפרשתנו הסדר הפוך.

ומבאר הגר"א שישנם שני סוגי שמיעה:

שמיעת המצוות אף ללא טעמים וללא הבנתם הפנימית. ובוודאי ששמיעה זו חייבת להיות קודמת למעשה. וישראל מעידים על עצמם שאף על פי שלא יבינו את המצוות- יעשו אותם.

שמיעה שעניינה הבנה עמוקה ופנימית של טעמי המצווה ועניינה. ולסוג שמיעה זה התכוונו ישראל באמירתם 'נעשה ונשמע'.

ובדומה לכך כתב מרן הרב קוק זצ"ל (אורות התורה ח, א), "'נעשה ונשמע'- הקדמת 'נעשה' ל'נשמע' מציינת את הוקרת התורה מצד סגולתה האלוהית, יותר על מה שראוי להוקירה מצד צורך התועלת המעשית שיש בלימודה. כי כיוון שכבר נאמר 'נעשה' הרי הקישור אל ערך ה'לימוד המעשי הוא כבר בכלל, ו'נשמע' מציין את הקישור אל ערך ה'לימוד הסגולי'."

כלומר, גם הרב קוק מבאר שהמילה 'נעשה' כוללת גם את השמיעה הפשוטה שעניינה הידיעה מה נדרש האדם לעשות, ואילו המילה 'נשמע' כוללת את הבניין העמוק שנבנה בנפש הלומד ובעולם כולו כתוצאה מלימוד התורה.

ומשעמדנו על כך נראה כי ניתן ללמוד מכאן שני סודות עמוקים וגדולים שבזכותם זכו ישראל לשני כתרים ממלאכי השרת:

יש כאן הבנה עמוקה, חשובה ויסודית בעניינו של לימוד תורה, שערכו הינו מעל ומעבר לידיעות המעשיות שנגזרות ממנו. עניינו של לימוד התורה הוא הקישור לרצון ה'. העיסוק בדבר ה' גורם לבניית עולמות פנימיים מופלאים, לחידוש כוחות החיים של האדם מתוך חיבור למקורם האלוקי, ופעולה זו של לימוד התורה גדולה לאין ערוך מהידיעות המעשיות שנקנות בלימוד התורה.

וכפי שכותב הרצי"ה במאמרו 'תורה לשמה והארץ לשמה' (לנתיבות ישראל ב,עו), שאדם שלומד תורה כאמצעי לקיום המצוות זהו לימוד שלא לשמה, "הרי שוב התורה באה כאן כאמצעי לתכלית הקדושה של קיום מצוותיה, וכאלו אין עניינה בה בעצמה", ולימוד התורה לשמה הוא שכאשר האדם לומד תורה הוא דבק ברצון ה' וכוח זה פועל הן בפנימיות והן בחיצוניות ומביא לידי קיום כל המצוות לא מכוח הידיעה המעשית לבד אלא בעיקר מכוח הבניין הפנימי שנותן מוטיבציה, כוחות וקישור למצוות. - והבנה זו הינה הכרחית ביותר לכל מי שניגש ללימודה של תורה.

ישראל גילו שהדרך הנכונה ביותר להגיע להבנות העמוקות ברצון ה', להגיע לשמיעה השניה, העליונה, היא על ידי קיום המצוות. כשאדם עושה את המצוות הוא זוכה להבין הבנות עמוקות בעניינם.

כל עוד האדם לא מחובר למצווה, לדבר ה', בכל איבריו, ולא זוכה לקיים "כל עצמותיי תאמרנה..." - אין הוא זוכה להיפתח ולהבין את רצון ה'. כלומר מתוך ה'נעשה' זוכים ל'נשמע'. "מי גילה רז זה לבני שמלאכי השרת משתמשים בו" - מלאכי השרת מתעלים תוך כדי עשיית שליחותם, מלאכי השרת יודעים כי לאחר העשייה המלאך אינו אותו מלאך- הרי הוא גבוה יותר, נעלה יותר, בעל השגה מחודשת שלא הייתה לו קודם לכן.

וייתכן שלכך רמזו חז"ל באומרם "א"ר חמא ברבי חנינא מאי דכתיב "כתפוח בעצי היער..." , למה נמשלו ישראל לתפוח? לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו 'נעשה' ל'נשמע'. ומקשים שם התוספות שבמציות אנו רואים שעץ התפוח גדל כשאר האילנות ועליו קודמים לפירותיו? ומתרץ על כך "דתפוח היינו אתרוג וריח אפך כתפוחים מתרגמין כריחא דאתרוגא, ואתרוג פריו קודם לעליו שדר באילן משנה לשנה, ואחר שנה נושרין עליו של אשתקד ובאין עלין אחרים. הוי פריו קודם לאותם עלים."

ויש להבין מה באו חז"ל ללמדנו במשל זה. צריך להבין את התופעה הטבעית, מדוע העלים של אשתקד נושרים ובאים אחרים תחתיהם, שהרי ממה נפשך, אם האילן זקוק לעלים אז שיישאר העלים הישנים? אלא שהעלים של שנה שעברה אינם מתאימים לפרי שהלך וגדל ועל כן צריך עלים חדשים, גדולים יותר, לשומרו.

וכמו העץ כך גם האדם שעושה את המצוות (הפירות), שעם התקדמותו כך גם ההבנות שמקיפות את המצווה גדלות.

יהי רצון שנזכה לעשות את מצוות ה' ומתוך כך תתגדל הבנתנו וקישרנו הפנימי לרצון ה', ושמתוך הבנות אלו נקבל כוחות עשייה חדשים, וממילא גם נעשה מעשים גדולים יותר ושוב תתגדל הבנתנו ונלך ונתעלה.